

ADATOK.

II. RÁKÓCZI FERENCZ UTASÍTÁSA AZ ORSZÁGOS GAZDASÁGI TANÁCS RÉSZÉRE.

Instructio pro consilio oeconomico.

A midőn Isten ő szent felsége segedelme által, nemzetséges igaz ügyünknek előmozdítására s boldogulására fölkötött fegyverünket forgatjuk, tudván azt, hogy akármely ország dolgainak is, a jó rendelés, rendtartás légyen lelke s ereje, és hogy az hadakozásnak is boldog s hasznos előmenetele, megszűnés nélkül ugy lehet, ha egyszersmind annak elősegelésében a szükséges mediumok s modalitások, fogyasztás nélkül kiszolgáltanak, igyekeztünk azon, hogy nemzetünk minden dolgaiban a jó rend inducáltassék, tartassék. De azt kiki általlátta, midőn nemzetséges felháborodásunknak zuzavara annyira involvált az hazában minden dolgokat, hogy hamar egyszersmind a jó rendre nem hozattassanak, hanem amint időben élünk, idővel is köll a maga jó rendire, s folyamattýára hoznunk s igazgatnunk. Ahhoz képest, amennyire azon, mind országos sokféle distractióink, mind a mostani conjuncturák engedik, lévén hadakozásunknak ereje kiváltképen való az oeconomiának a jó rendekre való hozatása és állítása, és abbul jöhető mindennemű jövedelmeknek, szükséges concursusoknak, a jó industria és serény vigyázás által való szaporítása, tetszett a confederált statusoknak meg- egyezett akarattýokbul az oeconomiának dolgait is oly állandó rendre hozni, hogy abbul ennekutánna a nemes ország sok szükségének tellyesítésére lehetne tapasztalható succursus, mely jó rend elsöben is megkivánván azt, hogy *erigálttatván Consilium*, abban az oeconomiának dolga bizat- tatnék oly érdemes haza fiaira, akik minden tulajdon magok hasznok, s interestentiájok considerátíója nélkül, adatott authoritások, s instruc- tiójok szerint a rendes hasznos dispositió által mindazt fogják elkövetni, valamellyek, magok bécsületinek nevededésére, minden practicabilis utakon s módokon az ország hasznának örögbítésére, az haza közön- séges terhes hadi szolgálattýának, fogyasztás nélkül való elősegelésére jönnek s hasznosnak, illendőnek és alkalmatosnak itélnek lenni.

Azmint hogy azon consiliumban declaráltatnak:

Praesesnek: tekintetes nagyságos Klobusiczky Ferencz ur; *Aerary conservátornak* tekintetes nemzetes Radvánszky János ur.

Consiliáriusoknak: Tiszteletes: Krucsay Miklós kassai kanonok, Spáczai Gábor nyitrai kanonok. Nemzetes: Keczer Sándor, Szirmai Péter, Horváth Zsigmond, Plathi Sándor, Szentpéteri Imre, Szepessi Pál, Pápai János, Prileczky Pál, Izdenczi Márton, Fodor László, Pálóczi Horvát György.

Secretáriusnak: nemzetes Olasz Ferencz, ugy mindazonáltal, hogy a secretáriusnak is szabad voxa lehessen.

Causarum fődirectornak: Okolicsányi Mihály, *vicedirectorának*: Dolinai Gábor.

Rationum exactornak: Bulyovszky Dániel, s Kovács János. *Registrátornak*: Pankotai Ferencz, *Expedítornak*: Okolicsányi Imre, *Cancelisták*: hatan, *Janitor*: egy.

1. A consiliumokat annak rendi szerint a praeses által denominálendő időben tartván Beszterczén (vagy amidőn a mezei operációk megszűnnek: Kassán) azhol is kelletik continuo a consiliumnak resideálni.

2. Amely dolgoknak rend szerint vagy parancsolatunkbul kelletik agitáltatni, prothocoláltassák.

3. És ha történik a voxokban külömbség s megszakadoznak a voxokban, amelyik több lesz, a concludál.

4. Holott pedig paritas vocum leszen a praeses voxával együtt, amelyben a praeses voxa leszen, a concludállyon; és ha a voxok egyenként külömböznének, kiki maga voxát prothocoláltassa, transmittáltassék hozzánk, vagy a mi absentiónkban a *senátushoz*, amidőn kívánnya, aminthogy a voxra való bocsátás nemcsak a praesestül függjön, hanem a consiliariusok is adurgeálhassák.

5. A praesesnek, s aerary conservátornak és secretáriusnak változások nem lehet, a több consiliariátusság pedig, hogy a maga változását (külömböznék: háromnak változni) rendesebben observálhassa, annak rendi feltételet a következő modalitás szerint.

Első változás: Tiszt. Krucsai Miklós, N. Plathi Sándor, N. Izdenczi Márton.

Második: Tiszt. Spáczai Gábor, N. Sz. Péteri Imre, N. Pálóczi Horváth György.

Harmadik: N. Keczer Sándor, N. Szepessi Pál, N. Prileszky Pál.

Negyedik: N. Szirmai Péter, N. Horváth Zsigmond, N. Pápai János.

6. Sőt ha oly dolgok interveniálnának, melynek decisiójában meg-

akadnának, a mi resolutionunktul várjanak. Némkülömben, ha mit extraordinarie az ország jövedelmének szaporítására feltalálnak, azokat egész declaratióval repraesentállják előttünk.

1. Extendáltatik pengig authoritasok, az egész országban lévő, található minden névvel nevezendő *fiscalításokra*, azoknak minden rendü tiszteire, az arany, ezüst, réz, ón, vas *bányákra*, *pénzverőházakra*, *sóbányákra*, *harminczadokra*, *vámokra*, *salétromos helyekre*, *portörő házakra*, s azoknak tiszteire, az ország számára erigálandó *kereskedésekre*, azokban forgó tisztekre, egyszóval minden haszonvévő fundusokra. Ide mindazonáltal nem értetnek, s foglaltatnak az egész bányavárosi a nagy- és felső-bányai pénzverő házak, azon bányák adminisztrációja, melyet is különös inspectiók alá restringáltunk. Hogy azért tudhassák magokat fundamentaliter a fiscalításoknak directiójában radicálni hasznosan, s rendesen, a kivántató dispositiókat tenni, a nemes ország hasznát megtudni, előttünk angariánként repraesentálni, szükséges az egész fiscalításokat, a valóságos, avagy industria által jöhető jövedelmeket conscribáltatni. Megkülömböztetvén a conscriptióban a valóságos fiscalításokat, azoktul, melyek a mostani revolutiónak alkalmatosságával confiscáltatnak, extendáltatván azon conscriptiók az oly jószágokra is, ha melyek a mi engedelmünkön kívül elfoglaltattanak, s birattatnak. És ha oly magános hatalombul elfoglaltatott jószágok comperiáltatnak, nem csak visszafoglaltassák, sőt azoknak possessorin az eddig exigált jövedelmet is, ha külömben nem, törvény szerint, qua violentusokon exigállják, s exigáltassák törvényes birák által; és hogy az oly általunk vagy engedelmünkéből méltóságos generális gróf *Bercsényi Miklós* ur által, adattatott jószágok iránt, egész információjok lehessen, az collationálisoknak extractusi cancellariánkrul kiadatnak.

2. Az confederatus status végezésébül articulariter adatván authoritásunk az eddig conferált jószágoknak elvétele, meghagyások vagy egyéb meghatározások iránt, mivel annakutánna leendő donatiókat bizonyos summákra akarjuk redigálni, s az szerint is inscribálni oly móddal; hogy collatiókban inserált summához képest, kiki 10 pro cento interestit vehesse, ha az olyatin jószágban superflue több haszon találtatik, virtute conscriptionis, az több fiscalításokhoz applicáltassék továbbvaló dispositiónkig, kit az nemes statusok authoritásunkra hagytanak.

Amely jószágok administrációjuk alá adattatnak, vagy ennekutána deveniálnak, azoknak elébbi mostani s következendő statusát, s provenusát ruminálván, aszerint is conscientiose aestimállják, s transmittállják hozzánk, azoknak minden proventusinak extractusával együtt.

3. Ha comperiáltatnék a fiscusnak, a mostani hadakozásnak kézdetül fogva, (annál killyebb nem is terjesztvén a processust) jussa valamely jószágok s res mobilesek iránt, melyre legyenek is szorgalmatos vigyázással, azt egész declaratióval representálván előttünk, procedállyanak annak megnyerésében, a fiscalis director által törvényesen addig is, még resolutiõnkat veszik, annakutánna magokat ahhoz alkalmaztatván mindenekben.

4. Nem kevés kárával tapasztaltatott az ország jövedelmének az sok és haszontalan tiszteteknek a fiscalitásokban való léte, s azoknak szolgálatyok, érdemen kívül való fizetések. Szükséges azért elsõben is, a fiscalitások rendben való vétele alkalmatosságával, hogy az fiscalitásokban a sok haszontalan szükség nélkül forgó tisztetek megvizsgáltassanak és kevesebb számra hozattassanak, bizván kinek-kinek gondviselésére oly s annyi fiscális jószágokat, fundusokat, amelybe mind hasznos, mind munkás szolgálatokat tehessenek, tisztségeknék is megfelelhessenek.

Aminthogy a praefecturákat, melyek nem szükségesek, adminisztrálván azonkívül is az oly jószágokat alkalmatos értelmes udvarbirák által, tollálják; meghagyván praecise csak: a szomolnoki, esztergami érsékséghez tartozó, és más odaapplicáltatott jószágok a Vágon túl, és Trencsény vármegyei praefectusságok és ispánságok, tisztiteknek is gondviselések s directiójok alatt lévõ jószágoknak, természetéhez, s alkalmatosságához képest adattassék ki instructiójok, és amennyire industriájok után a jövedelem extendálódik, ahhoz appropportionáltatott fizetést rendellyenek subsistentiájokra, ezt értvén az harminczad-contraság és vámosok iránt.

5. Holott penig valamely tisztnek alkalmatlanságát, tudatlanságát, s egyéb erkõcstelenségét, az ország hasznának kárára lenni tapasztalják, állitsanak usque ad nostri ratificationem, érdemes hasznos alkalmatos jószágos személyeket helyekben, repraesentálván előttünk annak alkalmatlan, ennek penig alkalmatos voltát elégségesképen, külömben ok s parancsolatunk nélkül, valamely hasznos alkalmatos tiszt, szolga ne revocáltassék, és ha ok nélkül amoveáltatik, lehessen regressusa hozzánk akármely senátorunk által; pro majori autem securitate fisci, a fiscális tisztektül és harminczadosoktul, akinek kezénél notabilis summa szokott lenni, reversálist vegyenek.

6. Az országnak kiváltképen való szüksége lévén a buzára, s egyéb gabonára, minthogy a fiscalitásokbul ki nem telik, amely király-dézmák, a fiscus dispositióján kívül, a clerus dispositiójában vannak, azokat ha arra a fiscusnak szükségét láttyák, illendõ árán, annak idejében, a fiscus lucrumával megárendálván, exigáltassa; mindazonáltal a fiscális és más megárendált dézmák exactiójában, a dézmások által törvényesen proce-

dáltassanak és semmiképen a szegénység oppressiójára elkövetett abususokat a dézmálásban elkövetni meg ne engedjék, és ha mely excessans dézmások ellen panasz menne, azt orvosolják.

7. A commissariátusnak keltevé ottan-ottan oda recurrálni, szükség, hogy a commissariátussággal correspondenter legyenek a prófont-házoknak erectiójában, és amidőn a commissariátus requisitióját veszik, amely naturálék, dispositiójok alatt találtak, s a commissariátus, a szükséghez képest deputállya valamely prófont-házhoz, azoknak oda szállítása felül, dispositiójok alatt lévő fiscalis tisztetek committáljanak, citra tergiversationem, erga recognitionem commissariatus, praestállyák a kívántató naturálékat és azon prófont-házoknak erectiójára kívántató concursust. Sőt azon prófont-házokban, melyek az operatiókhoz közelebbek lesznek, egész informatiójok lévén, a provisióknak szállítását, annál jobb modalitással alkalmaztathassák, instructiójokban lészen a districtuális commissáriusoknak, hogy amely naturálék a Consilium dispositiójából kezek alá szállittatnak, azokrul a consiliumnak adjanak angáriánként extractusokat.

8. A mostani revolutió alkalmatosságával, a jobbagyság szarvat emelvén, kiváltképen a Tiszántul való földön, a fiscusnak rendes szolgálatot, censust, taxát, dézmát, kilenczedet és egyéb accessoriumokat nem praestáltak; a midőn azért ennekutána valamely tisztetek a jobbagyok szófogadatlanságáru panaszkodnának, magok nem orvosolhatják szófogadatlanságokat, a számadáskor magok menthetetlenek legyenek, adandó assistentiáért recurráljunak odavaló generalisunkhoz, kapitányokhoz a Tiszántul s a Tisza körül, vagy jelen nem létebben, közelebbvaló várbeli kapitányunkhoz, s kemény büntetések által is compellaltassák az engedelmességre, azokon kívül, akik általunk eximáltatván exemptiálisukat producálják. Mivel azokat is, akik a jobbagyság körül, feleséges eselédés gazdák lévén, táborunkon szolgálnak, semmi szolgálattal, census, taxaadással nem terhelhetnek, az is specialis instructiójában legyen fiscalis tiszteteknek, ők is az olyanoknak otthon maradott eselédjeiket ne terheljék.

9. Amidőn valamely instánsok, fiscus kezénél lévő jussok iránt, pro informatione relegáltatnak ő kegyelmekhez, azt szorgalmasan vizsgálják meg, sőt in casu dubietatis exmittáljanak avégre hiteles tisztet, ki is in locis debitis, investigálván az instáns jussának valóságát s egyzersmind abban occurráló difficultásokat egész informatiót az iránt adnectált opiniójukkal együtt transmittáljanak.

10. Holott valamely érdemes személynek valamely jószágbul hűséges hasznos szolgálatjéért remuneratiót akarunk tenni, oda relegáltatik az instantiában specificált jószágnak declaratiója, azon jószágnak pro-

ventusát, válorát becsülvén minden jöszágot úgy, hogy annak jövedelme a capitalis summának, amelyre becsültetik legale interesét importálja in statu quo, aszerint adják magok opiniójokkal illustringált informatiójokat.

11. Amidőn a fiscalitásokban lévő szegénység pusztulása, szegénysége, elégése vagy egyéb kárvallási miatt, a szokott census, egyéb szolgálatnak praestálásában való elégtelenségekről előttek instálnak, comperta rei veritate, az oly helynek s szegénységnek állapotjához képest, legyenek alleviációval a szegénységnek, és hogy azon fiscalításban lévő szegénység, a vármegyében ultra proportionem, ne terheltecsék, opprimáltassék, azoknak manutentiójokban concurráljanak s vigyázzanak, a fiscalis tiszteteknek is legyen instructiójukban, és az oly, sőt akarmely instánsokat sokáig ne tartóztassák.

12. A bányavárosi, nagybányai officinákon kívül, az arany- és ezüst-, réz-, só-, ön-bányák lévén az ország kiváltképen való kincsenek fundusi, investigálják, s investigáltassák mind magok, mind ottlevő főtiszteinknek serio injungálják, valamint a már történt csalárdságok által el ne titkoltassanak a metallumok; és amidőn olyat észrevesznek, azok ellen törvényesen procedálván, exempláris büntetés által, az oly kárnak tovább való eltávoztatását praecupálják, observálván ebben is, hogy ottan is a tiszteteknek a mostani időhez alkalmaztassék fizetécsék.

Azon bányákban penig, minémű és micsoda formára verettecsék a pénz, alkalmaztassák dispositionkhoz magokat.

13. Szomolnoki bányákon nem kevésbé szaporodik azzal is a jövedelem, ha idejében a kivántató buza, bor, vágó és más naturálék odaszállittatnak és tartatnak készen; legyen azért ezen oeconomiára is szorgalmatos gondjok, hogy az oly naturálék idejekorán és megszűnés nélkül való vásároltatásával és odaszállittatásával nevelkedjék a nemes ország jövedelme.

Az urburáriusoktul, kik ezen bányák körül bányákat magok kötelességével excoláltatnak, mivel a metallumok praemáltattanak és más-hová az olyakat nem szabad volt adni, azért jó vigyázással legyenek, hogy deputato pretio, afféle praemptiót ezután is, szomolnoki tisztetek által continuáltassák.

14. Mivel amely réz készül a bányákban, az egészben az ország szükségére nem erogáltatik pénzverésre, élvén azért annak eladásában, vagy más elkelő portékáért való cambiumában, szomolnoki s más inspectorink opiniójokkal, holott jó áron el nem adhatni, az országban elkelő egyéb portékáért kiváltképen posztóért, amennyi a commissáriátus requisitioja szerint kivántatik s egyéb hadi eszközökért cseréltessék el, mentül jobb móddal lehet.

15. Az hamis pénzverők a vigyázatlanság miatt, az *hamis pénzverést* elkezdvén az országban, mostan folyó pénzt ne adulterálják, mindenféle az harminczadokon, s egyéb fiscalításokban ő kegyelmek erre szorgalmatosan vigyázzanak, akik tudva azzal élnek, vagy annak verésének okai comperiáltatnak, az ország törvénye szerint procedáljanak büntetésekben.

16. Az országban levő fiscalításokban amely *salétromos helyek* s officinák vadnak, azokat is vegyék jó rendben, szaporítsák, s arra rendelt tisztünk által szaporittassák.

Mínthogy a pénznek azon tisztke keze alá szállításának késedelme, nagy károkat causál tegyenek oly dispositiót, hogy a pénz fogyasztás nélkül administráltatván kezekhez, a salétromos gazdák ne kéntelenitessenek, ne is merészeljék a salétromos officinákon kívül, senkinek is, a salétromot eladni.

17. Ha kik comperiáltatnak a lött tilalom ellen cselekedni, kiadott szoros parancsolatunk szerint, marháit, szekereit és salétromát confiscáltassák, hagyván két részt a fiscusnak, harmadát pedig a confiscátornak. Igyekezék is ezen salétromos fundust úgy ampliálni, hogy ipariájok által, elégséges por készülhessen, és légyen a mostani hadi operációkra, melyeket is már erigált s erigálandó *portörő-malmokban*, a fiscusnak megcsalattatása nélkül, szorgalmatosan szállittassanak, megszünés nélkül port készítettvén.

18. Nem kevés abusosok történnek a *harminczados helyeknek* keltin kívül való erectiójával, melylyel inkább a tisztke, mintsem az ország jövedelme szaporodott. Mínthogy hadakozásunkkal, mindenekben a törvényes dolgoknak helyreállítására czélozunk, ország törvénye szerint, azért az harminczados helyek az hol szoktanak lenni, azokat ő kegyelmek továbbra is tartsák meg, amelyek per abusum inducáltattak, az ország törvényeinek praejudiciumára, a kereskedőknek s hazafainak oppressióval s kárával, azokat tollálják, meghagyván csak azokat ahol inductiók és educiók szoktak lenni. Sőt ott is oly rendes instructió mellett exigáltassák az harminczadot, hogyha instructiók ellen, valamilyen impingálnak az harminczadosok (amint gyakran megtörténik), az abusívus harminczadosokat, érdemek szerint büntessék, és amidőn valamely contrabandák esnek az igaz harminczadnak eltagadása vagy elkerülése alkalmatosságával, determinálják a contrabontot, megtartván a fiscusnak, a mi a fiscusé, és kiadván a contrabontálóknak, a mi őket illeti, a már kiadott és eddig observált contrabontálásnak módja szerint; úgy mindazonáltal ha valamely notabilis summára menendő contrabont tanálna lenni abbul az harminczadosnak kiadandó rész függ determinatiójoktul.

Az harminczadokra kívántató régiákat, a praeses, aerarii conservatora vagy consiliariusok subscribálják, aszerint adassék ki az harminczadokra a ratiocináriából.

19. Sok törvénytelen *révek s vámok* erigáltatván, mellyel a kereskedők s más úton járok taxáltatnak s angáriáltatnak, investigáltassák és amelyek vagy magános authoritásbul erigáltattak, a törvény s szükség kívül, annak orvoslásában procedáljanak törvény szerint.

20. Az lublyai harminczad törvényes lévén ugyan, de mivel régtől fogva comperiáltatott, hogy azon dominiumnak gubernátori, a tizenhárom városi lakosokat protegálván, rendes harminczadot odavaló harminczadosnak exigálni nem engedtek, sőt azon tizenhárom városi lakosok nagyobb szabadságot magoknak vindicálván, az harminczadok defraudálásában, számtalan csalárdságokat committáltak, hasonlóképen azon városokon és környékben lakozó nemesség is, maga borait sub praetextu securitatis odaszállítván, annakutána az igazságos harminczadbeli proventusnak nagy diminutiójával, alattomban borait Lengyelországban kiiktatta, azért legyenek azon, hogy a lublyai harminczad körül az ilyen csalárdságok eltávoztatására, valamely mód adinventáltassék, ki által szomszédságbeli jó correspondentia se offendáltassék, az ország is azonban igazságos proventusiban fogyatkozást és rövidséget ne szenvedjen, sőt ha a tizenhárom városiak továbbra is meg nem szűnnek azon csalárdságtul, s orvoslását nem effectuálhatják, recurráljanak hozzánk, hogy hathatósan megorvosolhassuk és az ország jövedelmét ott is öregbitessék.

21. Amely proventusok dispositiójok alatt lesznek, mi parancsolatunk nélkül, semmit is ne erogáljanak s erogáltassanak, az aerarii conservatora, úgy az egyéb naturálékbül a fiscalis tisztek által, azokon kívül, melyek a conventiókra exolváltatnak, s erigáltatnak, vagy az oeconomiának s proventusnak szaporítására kívántatnak.

22. A fiscalitásokban lévő számadásoknak censurájára exmittáltatván: gróf Szent-Iványi László úr, úgy ex consiliariatu: nemzetes Plathi Sándor és Prieleszky Pál; legyen szorgalmatos gondjok arra, hogy azon censurákat mentül hamarébb vigyék véghez, az convictióknak exactiójával együtt és amely jöszágot exigálnak s exequálnak, azokat tartozván resignálni, a consilium dispositiója alá redigálják a több fiscalítások számában.

A mely tiszteknek peng számadások mindeddig is véghez nem ment, vagy most telvén esztendejek, számadásokat ennekutánna praentálják, úgy amelyek ennekutánna számadásra kötelesek lesznek, azt a számvételben observálni szokott modalítások szerint, az exactorok által revideáltassák, rumináltassák, kétszeri kiadandó difficultásokra leendő

replicájok után censeálják, és amiben a számadó tisztek convincáltatnak, jószágokon azt irremissibilter desumáltassák vagy annyi erő jószágok nem lévén, személyeken is, legaliter a büntetést desumálják. Mindazonáltal akármely számadó tisztek hosszas időre ne prorogáltassék számadása s censurája, hanem esztendeje eltelése után következő első angárián menjen véghez, végső absolutiójok pedig azon tiszteknek tőlünk függvén, ha kik a censurán absolváltatnak is, literalis absolutiónálisoknak vételéért relegalják hozzánk s a senatusra, summarie repraesentálván előttünk annak censurájának s absolutiójának processusát.

Akik pedig számot nem adnának, vagy adni nem akarnának, procedáljanak törvényesen post admonitionem ellenek, s megfogatván usque ad plenariam satisfactionem tartassák detentióban.

23. Hogy egész informatiók lehessen az egész kezek alatt levő fiscális jövedelmekről, s az erogatiókról való commissiók is jobb móddal alkalmaztathassanak, az előszámlált fiscalitásokról jövő pénzről s egyéb naturalékról angariánként sőt az administratióknak esztendejének telésével generális extractust küldjenek hozzánk vagy a senatushoz. Datum in castris nostris ad Szécsény positis, die septima mensis octobris anno millesimo septingentesimo quinto. Rákoeci s. k., Paulus Ráday s. k. 1705.02.7

Fejedelmi pecséttel ellátott eredetije az Orsz. Levéltár kincstári osztályában. Instructionum fasc. 6 n. 169.

Közli: —e. —e.